Sayı : 84 - 85 - 86
Cilt : 7

ÜN

Mart - Nisan - Mayıs
1 9 4 1

ISPARTA HALKEVİ MECMUASI

Çukurovadan İspartaya: 3

Güney yurt Halk Şairleri

DADALOĞLU

I

Rıza Yalgın

DADALOĞLUna ait yazılarıma başlamadan önce 1940 yılı son ayları zarfında bu mevzua dair çıkan bir kitaptan bahsetmek hem kitabı ve hem de bu uğurda çalışan bir arkadaşı tanıtmak isterim.

Bu kitap (XIX inci asrın Çukurova halk şairi) adlı eser Taha Toros'undur. (*)

Arkadaşımız Bay Taha Torosun Halkiyat kütüphanesine armağan ettiği (Dadaloğlu) kitabı toplu bir etüt çerçevesi içinde emekle meydana gelmiş güzel bir çalışma mahsulüdür.

Çukurovanın heyecanlı ve dramatik halk şairi Dadaloğlu'na gösterilen bu kıymet tam yerindedir. Bunun için yazıcısını tebrik eder ve buna benzer daha başka etüdlerle millî kütüphanemize hizmetlerini bekleriz.

Temiz bir basımla vücude gelen eser: Bir başlangıçtan sonra Dadaloğlunun hayatı, edebî durumu, hikâyeleri ile şöhretini senelerce hafızalarda yaşatan türküleri ve benim vaktile memleket mecmuasında neşrettiğim Hurşit Bey hikâyesini iktibas ile gösterilen ilmî metot bu değerli kitabın sonucunu teşkil etmektedir.

Kitapta şairin Avşar, Cerit, Karahacılı, âşiretlerine maletme bahsinde durmak şimdilik benim için imkânsızdır. Maamafih şair hangi âşiretten olursa olsun malûm olan bir şey varsa Dadaloğlu Oğuz boyundandır, bilhassa Herdem bahar olan Çukurovanın çocuğudur. İkinci bir noktada: itiraf edilmesi lâzım gelir ki: şairin babası hattâ dedesi de şair olduğuna nazaran türkülerin tasnifinde bu üç şahsiyetin tiplerini büyük bir zorlukla ayırmak mecburiyetindeyiz

Bunun için bu şaire (XIX ıncı asır şairidir der-sek dede ve babasına ait olduğu malûm olmıyan parçalarını karıştırmış oluruz. Eğer bu parçalar en eski Dadaloğluna ait parçalarsa önce ilk Dadaloğlunu bulmak zaruridir zannederim.

Belki on sekizinci asırda yaşıyan âşık Velinin babası veya dedesinin türküleri son Dadaloğluna geçmiş olabilir. Bununla beraber Kul Veli mahlâsında da şaşırtıcı bir işaret görülmektedir.

Ben Sarılar çepnileri arasında Kul-Veli imzalı nefesler dinledim. Eğer bunlar bizim Dadaloğlu Veli'ye aitse bu şaire bir tasarrufçu nazarile de bakmak icap ediyor. Dikkatle okumakta olduğum bu eserin her sayfası yeni yeni kıymetler verdiğinde şüphe yoktur.

Taha Torosu tekrar tebrik ederken bir yanlışlığa işaret etmek istiyorum. Vaktile neşrettiğim Hurşit Bey hikâyesi birçok mürettip hatalarile bozuk çıkmıştı. Keşki kitap neşredilmeden önce bu hâtalar tashih edilmiş olsaydı, hâtalardan birini misal olarak buraya dercetmek faydasız olmıyacağını umarım.

Kitabın 61 inci sayfasında:

Ormanlarda ayva olmaz
Araplarda namus olmaz, ar olmaz

Kıt'anın ilk mısraının doğrusu şudur:

Ormanlarda ayva olmaz nar olmaz.
Araplarda namus olmaz ar olmaz.

Yeni çıkan Dadaloğlu kitabı vesilesinden istifade ederek bizim sahada çalışan bütün arkadaşlarımıza Taha Torosu tanıtmakla haz duyarız.

Baba, oğul, buyükbaba olmak üzere üç halk şairini temsil eden «Dadaloğlu» hikâye ve türkülerinde: Hurşit Bey, Bağdat seferleri, Ramazanoğlu, Kozanoğlu hikâyeleri, âşiret kavgala-

(*) *Yeni Adana basımevi: Sayfa: 64 fiyatı 30 kuruştur.*

rı gibi bahislerde daima bu üç adı birbirine karıştırmış bir haldeyiz. Bunun için bugün elimizde adını da mahlâsı ile beraber yaşatan (Veli) yi XIX zinci asırda yaşamış olarak kabul etmek doğrudur.

Bu son Dadaloğlu yâni; âşık Veli: Çukurova halk şairlerinden ve Göçebe Türkmenlerinden olduğu muhakkaktır. Ancak Velinin Cerit, Karahacılı, Avşar âşiretlerinden hangisine mensup bulunduğu münakaşası bence lüzumsuz gibidir.

Dadaloğlu bazı eserlerinde Avşar olduğunu ima ederken, evvelkine nazaran sayısı fazla türkülerinde ise Cerit, ve Karahacılı yani Oğuz boylarından «KARABÖLÜK» boyuna bağlılık göstermektedir. Cerit ve Avşar oymaklarının bu boya bağlı olması da varidi hatır olabilir. Yahut: anası Cerit babası Avşardan da türemiş bulunabilir. Kat'î olan bir tercih varsa o da Dadaloğlunun halk tarafından aldığı damgadır ki: bu damğa ve hüviyet onun Karalarbölüğüne olan sıkı mensubiyetini anlatır. (*)

Şuracıkta Cerit oymağının halk arasında Karalar ve ilim içinde «Karabölük» boyundan bulunmuş bir oba olduğunu düşünürsek Dadaloğlu bu itibarla yine Karalar âşiretinden Cerid obası bölüğünün malı olmuş olur.

Dadaloğlu Velinin Avşar üzerine söylenmiş türkülerinin ben tamam bir parçasına hiç tesadüf edemedim. Fakat Cerid ve Karalar âşireti için tamamlanmış bir çok türküleri elimizde bulunmaktadır.

Yukarıda bu bahsin üzerinde fazla durmanın faydasızlığından bahsetmiştim. Şimdi Dadaloğluna ait edebî kıymetleri birer birer gözden geçirerek artık kendi işimize başlıyabiliriz.

Dadaloğlu kahramanlık menkabelerinden fevkalâde zevk duyan bir Türkmendir. O orduların zaferlerini alkışlar, âşiret kavgalarını körükler, at mevzuuna girince bütün vuzuhile mükemmel bir atcı olur; hayalini millî kahramanlık destanlarının berrak kaynaklarında çalkalıyarak yalnız ve yalnız pastoral Türk göçebe hayatının edebî şerefini lâyemut kılmağa uğraşır bir şairdir. (**).

İşte BİNBOGA dağları için bu vatan sever şairin bir parçası; (***).

BİNBOGA

Başın görünmeyor tozdan, dumandan
Bir koyağında kalyom gümandan
Bahar aylarında mordur çimenden
Dostla yaylanacak günün binboğa

Bin koyağında, bin pınarlar akar
Domurcuk güllerin misk gibi kokar
Eklim, eklim kızlar, başına çıkar (1)
Güzellere seyran olun Binboğa

Yamaçların Koçdağını gözedir
Geyikgöbeklerin tümü tezedir (2)
Aflak sığınların boyun uzadır (3)
Farız avcı ister yerin Binboğa (4)

Bereket var toprağında taşında
Seyfi kuşlar döner yanı peşinde
Kamalağın karardıcın başında (5)
Kırık, kırık yelin eser Binboğa

Binboğayı dersen ünlüdür ünlü
Yazın ak sayalı, güzün mor donlu (6)
Kışın yiğit gibi başın bornlı (7)
İlin Avşar değil, Cerid Binboğa

Dadaloğlu derkim, sen seni tanı
Adam arap ata verir mi yanı
Sana derim, sana dağlar Sultanı
Ediyo methini Veli Binboğa

(*) Bak, «cenupta Türkmen oymakları» kısım 3 sayfa 41

(**) Bak Salâhaddin Baturun Atcılık eserine

(***) Cenupta Türkmen oymakları kısım 5 Binboğa mevzuuna verir.

(1) Eklim: Bağlı, sarılarak, eklenerek, kolkola vererek.

(2) Geyikgöbeği: Bir nevi yayla çiçeğinin adıdır.

(3) Aflak: Bir kuş adı. Sığın: Yabani sığırdır.

(4) Fariz: Usta, maharetli, kurnaz.

(5) Kamalak: Senbur, Karadiç: Karaardıç ağacı demektir.

(6) Saya: Gömlek, kostüm demektir.

(7) Boran: Fırtına, bora demektir.

Dadaloğlunun «ünlüdür ünlü» diye methettiği Binboğanın bu güzel parçası «ÜN» mecmuasına nasip olmakla ayrı bir şeref kazanmıştır.

1928 senesinde Bakırdağı nahiyesinin yaylası olan Çataloluk'da öğretmen Bay Velinin yardımiyle not ettiğim bu övüdü (Methiyeyi) bir kaç gün sonra Saimbeyli kazasına bağlı Sarıkaya köyünde Porsuk oğlu Ali'den tekrar dinledim ve iki notumu karşılaştırarak türkünün mahiyetini tespit ettim.

Bu türküsünde Dadaloğlu Cerid âşiretine bağlılığını «ilin Avşar değil Cerid binboğa» diyerek yine tasrih ettiği görülüyor.

Aşiret kavgaları:

Bu davayı daha ileri götürmekliğimi istiyorsanız size Aladağında eskiden Saimbeyli'ye bağlı iken bu defa Yahyalı kazasına döndürülen ve Dereşimli köyünün yaylası olan Gölalan da İmamkulu âşiretinden: Bebek Zülfikâr ağadan dinlediğim şu türkülü hikâyeyi yazayım.

Bu âşiret hikâyesi, Cerid oymağı ağalarından Emirzeoğlu Hasan Bey ile; Reyhanlı âşireti beyi Mürsel Bey arasında çıkan bir kavganın Dadaloğlu tarafından tertip edilmiş destanıdır. (*)

Bu destan: Dadaloğlu açıkca Cerid oymağını iltizam ettiğini ve bizim Dadaloğlunun Ceridlere fazla taraftar göründüğünü ispat ediyor.

Emirzeoğlu derkim: Üçyüz atlım var hep Fariz atlı
Yeke binmiş has İlimle nobran Ceridli
İngiliz çakmaklı da, fırak barutlu (1)
Yarın yalımı üstüne yakarım demiş
Mirzeoğlu
Yedi yüz atlım var hep başları tuğlu
Al yeşil çadırla da ağalı, Beyli
Tabur kurra da üstüne gelirim demiş
Emirzeoğlu derkim: taban vurup döğündüğün var
Bilinmi kacar höyüğünedek de kırıldığın var
Üçyüz altmış altını bir araya vurduğun var
Depik vurup han evlerin yıkarım demiş
Mürseloğlu derkim: Davarların ürkütürüm yolundan
Hiç bir şey gelmez tecirliye Ceridlinin elinden
Aşırırım seni de Saraycığın yalın belinden
Gök kır atlarımla; Andırın ovasına dökerim demiş
Emirzeoğlu derkim: etme sen benimle kavğa inadı
Senin dedeni, benim dedem sınadı
Hiç kalkmaz koğduğumuz atların sonadı (?)
Çiğnerim de kanadların kırarım demiş
Mürseloğlu derkim: Ben büyük söylemem sözü
Eski Reyhanlı da sanmayın siz bizi
Sabah ağarırken de Albustan düzü
Koç yeğitleri yönüne dökerim demiş
Dadaloğlu derkim: ünlüdür ünlü
Bu beylerin ikisi de ileri yönlü (2)
Biri Mürseloğlu, biri de Hasan beyli
Koyuverin arslanları maşkına bakalım demiş (3)

(Devam edecek

(*) Reyhanlı ve Mürsel oğlu oymağı: Hatayın eski reisi Bay Tayfurun mensup olduğu Türkmen âşiretidir.

(1) Fırak barut: Külçe halinde olan taş barut demekmiş.

(2) Yönlü: Çepheli, yüzlü

(3) Maşk: Belki; eşk, şöhret, kıymet ve nümunedir.